

תיווך בין אלוהים לאדם: תפקידו הנוסף של הנביא

הר' ייץ גרינברג - ygreenberg@hadar.org

תרגום: עליזה רז-מלצר

פרשת שלח לך תשפ"א

רובנו סבורים שהתפקיד המשמעותי והחשוב ביותר של הנביא הוא לשמש שליח ודובר של אלוהים.¹ פרשתנו, יחד עם מעמד הר סיני וההצטרפות לברית בפרשת יתרו, מדגישה תפקיד נוסף ולא פחות חשוב - ייצוג העם מול אלוהים והפעלת לחץ על האל לנהוג בהתאם לתנאי הברית. בפרשת שלח, התפקיד השני הוא שמכריע בסופו של דבר בין חייהם ומותם של בני ישראל והנביא.

בתקופת הזמן שקדמה למעמד הר סיני, התורה מפזרת רמזים רבים על הסכנות הטמונות לשני הצדדים במעשה ההצטרפות לברית. בברית האוניברסלית הראשונה מסוגה, ניתב האל את האנרגיה האלוהית האינסופית כך שתהיה תחומה במסגרת חוקי הטבע, שבתורם תומכים בקיומו של היקום.² אך אנרגיית הברית העצורה הייתה כל כך נפיצה עד שהיה צורך להגביל את הקשר בין האלוהות לאנושות ולהגן עליה כדי שתוכל לזרום בבטחה בעד אנשים או מקומות מיוחדים. כעת, נאלצת השכינה לצמצם את עצמה

¹ ראו את פרשנותו המופתית של ראובן קימלמן לתפקיד הנביא במאמר "Prophecy as Arguing with God and the Ideal of Justice", Interpretation: A Journal of Bible and Theology, 2014, vol. 68 (1) pp 17-27. גישתו של קימלמן השפיעה עליי ועיצבה את דעותיי במשך עשרות שנים.

² בראשית ח, 22-21; ט, 9-17.

עוד יותר כדי להתקרב לבני ישראל. אך לאנרגיה המרוכזת היה פוטנציאל לעלות על גדותיה או לפגוע בבני ישראל בחמת זעם. זו הסיבה שבני ישראל מוזהרים לא להתקרב להר פן ימותו.³

הסכנה לבני ישראל הייתה שלא יצליחו לעמוד בדרישות המחייבות של הברית או להתנהג באחריות - על פי כללי הברית. הם עלולים היו לסכן את עצמם בהפרת התחייבותם או בויתור עליה. כך שהכניסה לברית הייתה כרוכה בסכנה אמיתית לחייהם.

משה רבנו הוא שאיפשר את קבלת הברית במעמד הר סיני. בני ישראל שנחרדו מהרעמים והברקים והאנרגיה המחשמלת שהקיפה אותם וחששו לחייהם, פנו למשה וביקשו ממנו להגן עליהם ולקבל את התורה למענם והוא נענה בחיוב. הנביא עמד בין אלוהים לעם ולקח אחריות על התנהגותם של השניים. כך, שני הצדדים יכלו להיכנס בברית ולא להיכנע לפחד, לפגיעה או לענישה בידי השני.

בפרשתנו, מגלם שוב משה, הנביא הגדול מכולם, את תפקיד המגן והמסוכך. "וַיֹּאמֶר לְהִשְׁמִידֶם לִוְלִי מֹשֶׁה בְּחִירוֹ עֶמֶד בְּפָרֶץ לְפָנָיו לְהִשִּׁיב חַמָּתוֹ מֵהִשְׁחִית".⁴ כוחו של המגשר, לצד נכונותו המוחלטת של הנביא לסכן את עצמו, מתבהרים והולכים כשאנו נחשפים לכישלון משימת הריגול, על רקע חטא העגל - המשבר השני של הברית ושל מקבלי התורה. לאחר אירוע זה, האל, שבחל בעבודת האלילים של בני ישראל, מחליט למחות את העם היהודי ולהעמיד תחתיו את משה ומשפחתו. אך משה אינו מהסס: הוא מבהיר לאלוהים שאם הוא מתכוון להשמיד את עם ישראל, ייאלץ להמית אותו קודם. הוא מדגיש שאינו מתכוון להיענות להזמנה להחליף את עם הברית. הוא לא ינטוש את העם, גם לא בשביל ללכת עם אלוהים.⁵

³ שמות י"ט, 12-13, 22-22; כ', 15-16.

⁴ תהילים ק"ו, 23.

⁵ "ועתה, אם-תשא חסאתם; ואם-אין [להם מחילה מצידך] --מחני נא, מספרך אשר כתבת". שמות ל"ב, 32.

העימות הישיר עם אלוהים גודע את הזעם האלוהי באיבו. משה ממשיך בעבודתו עם העם - הוא מחנך ומכין אותו לחיים במסגרת הברית. כשבני ישראל מלינים על המן ללא הצדקה ודורשים אוכל שונה ותוספות (כמו תפריט העבדים המצוין במצרים!)⁶ משה נוזף בהם. ועדיין, הוא מחפש בעזרת אלוהים פתרון שיספק אותם. כשהמרגלים חוזרים מארץ כנען עם המלצות להתיישב בארץ זבת חלב ודבש חרף האתגרים הקשים האורבים לפתחם, בני ישראל נתקפים בהלה ומבקשים לסוב על עקבותיהם. משה קם מולם ומפציר בהם לסמוך על אלוהים לאור ניסיונם ביציאת מצרים. הוא עומד על שלו, מתווכח, מתעקש ומתחנן לאלוהים עד שהמון זועם מאיים לסקול אותו ואת אהרון.

מסתבר שהאיום הכבד יותר על חיי הנביא מגיע דווקא מכיוון העם. שוב מציע אלוהים לכלות את בני ישראל הסוררים ולהעמיד תחתם את משה ומשפחתו, ושוב משה שם נפשו בכפו כדי לבלום את הזעם האלוהי. הוא מנסה לשכנע את אלוהים לגלות סלחנות כלפי התנהגותם הקלוקלת בתנאים חמורים כל כך. הוא לוחץ את אלוהים לסלוח לעוונות העם. הוא מזכיר לאל את מחויבותו להיות סלחן, רחום וחנון, אך אפיים ועולה על גדותיו מרוב אהבת הברית.

בלילה שבו נערך העימות עם המרגלים שוב עובר משה עם אלוהים את תרגולת חטא העגל. שוב הוא מבהיר שאינו מתכוון לנטוש את העם, גם לא בעבור מקום משוריין בתכנית העתידית של האל. שוב הוא טוען שייצוגו של האל בעולם קשור בקשר הדוק לעם ישראל. הוא פונה לדיוקנו העצמי של האל בברית ומתחנן שידבק בברית ובעם. כשהאל דן את דור מצרים למות במדבר - מה שמאיים מן הסתם על חלום הכניסה לארץ של משה - הוא אינו מגנה את העונש אף לא במילה. הוא מנסה לשכנע את בני ישראל שיקבלו עליהם את הדין וימשיכו הלאה עד כמה שניתן (ובכלל זה להעביר אחריות לדור הבא ולהכשיר אותו לכיבוש הארץ). כשבני ישראל מנסים להעביר את רוע הגזירה ובבת אחת מתהפכים מעמדה של נסיגה מיידית לתקיפה לאלתר, משה מנסה בסבלנות ובנחישות להניא אותם מיציאה למסע עקר של

⁶ במדבר י"א, 4-6.

הרס עצמי בכיבוש ארץ כנען. הוא ממשיך להטיף לעם להתבגר ולנהוג באחריות גם בשעה שהוא עצמו נאבק עם אלוהים על היוותרות בברית ועל המשכיות עם ישראל.

הסיפור מסתיים כמובן באסון. משלחת הכיבוש האימפולסיבית נמחצת בידי שבטים מקומיים. גזירת הכיליון מתממשת. ולמרות זאת, בזכות משה, נחסכה תוצאה קשה הרבה יותר - מחיית עם ישראל מעל פני האדמה, כפי שאלוהים איים בתחילה לעשות.

בפרשה זו (כמו בחטא העגל), משה נושא את דגל המנהיגות ומשמש מודל דתי. הנביא מוכן להקדיש את חייו לעם. להיות דתי משמעותו נכונות להקריב את החיים למען האחר, לא חיפוש אחר פטור מטעמי דבקות באוהלה של תורה. הנביא אינו רק שופט את העם בשם האל. מנהיגות דתית מתווכת לאלוהים את צרכי העם ואת רצונותיו ולעתים גם מבקשת מהאל הנחיות חדשות. הנביא אינו מעביר את האשמה לעם, הוא עומד לצידם ואף סופג עמם את העונש, וכל אותה עת גם תומך בהם כשהם נכשלים או מפגינים היעדר אומץ לב.

בה בעת, הנביא אינו כליל השלמות. הוא אנושי מאוד. גם משה מבטא מעת לעת רוגז, כעס ודיכאון. הנביא המתווך בעל המשימה הכפולה לא נשלח אלינו כדי להיות מורם מעם. הנביא הוא אדם בעל רוח ואומץ, ומודל לחיקוי בחיינו הפרטיים.

